

fiadat, akit szeretsz, Izsákot, menj Moriija földjére és ott mutasd be égő áldozatul... Azonnal fölkerekedett és elindult a hely felé... az égő áldozathoz szükséges fát Izsák vállára adta, ő pedig kezébe vette a tüzet és a kést. Így mentek egymás mellett... Atyám! Az válaszolt: Igen, fiam! Ez azt mondta: Lám, itt a tűz és a fa, de hol a bárány az égő áldozathoz? Ábrahám így felelt: Isten majd gondoskodik bárányról az égő áldozathoz, fiam... Ábrahám megépitette az oltárt... megkötözte fiát..., de az Úr angyala így szólt:... Ne árts neki! Most már tudom, hogy féled az Istent és egyetlen fiadat sem tagadod meg tőle. Ezért mondják a mai napig, „a hely, ahol az Úr gondoskodik” (vö. 12. fejj.).

Ábrahám hite most érte el az Isten iránti bizalom csúcát. Nemcsak a súlyos áldozat vállalása miatt — (akkori népeknél előfordult a gyermekáldozat) —, hanem mert úgy is érezhette, hogy őt az igazság Istene becsapta. Hiszen kívánsága ellene mond annak az ígéretnek, hogy megsokasítja utódait. A hosszú úton bandukolva, csendes, visszafojtott magatartásán látszik, hogy a súlyos kétértelműségek mellett is mindvégig bízik az Úrban: majd megmutatja erejét és talál kiutat ebből a szörnyű szorongatottságból. Ábrahám a Moriija hegyére vezető úton döbben rá arra is, hogy Istene nemcsak igazságos Úr, de kell, hogy Atya is legyen, aki irgalmas az emberek iránt. Az igazságosság megkövetelheti a magáét, de csak az irgalom értheti meg az ember vágyait. Ábrahám azt is látja, hogy alkudozásaival csödbe jutott: sohasem lehet Istennek igazán partnere. Most hallgat, nem alkudozik, áldozatát lelke mélyéből adja. „Magamra esküszöm — ez az Úr szava —, hogy mivel ezt tetted és egyetlen fiadat sem tagadtad meg tőlem, gazdagon megáldalak... Utódaid által nyer Áldást a föld minden népe” (Ter 23.16.22.)

Ábrahám itt kapja meg küldetésének igazi értelmét. Életének ezzel a valószínűségével lehetett igazán előképe és szimbóluma az Eljövendőnek, Isten és ember lényegi találkozása titkának, melyben a megtestesülés által Isten saját Fiát adja áldozatul. Az örök Atya saját ölen hajtja végre áldozatát: így lesz a Fiú egyszerre az önkéntes Megvalósító és az Áldozat, egyszemélyben az örök Főpap és az áldozati Bárány.

HEGYI BÉLA

## EGYHÁZ, KÖZÖSSÉG, DEMOKRÁCIA

Ma már nyugodtan bevallhatjuk, hogy a múltban sokunkban élt egy mestersegesen, kívülről formált vallásosság, amely többnyire nem valóságos belső szükségletből, nem önkéntes kegyelem-keresésből fakadt, hanem inkább egy kor és ideológia diktálta póz, tömegpszichózis vagy társadalmi, egzisztenciális érdek alakította. Sokan élték a kereszténységüket megadott sémák szerint, pusztán csak előírásokhoz, szabályzatokhoz igazodva, mintha nem is a Krisztus-hívők szabad közösségéhez, hanem nagyon is evilági szervezethez vagy mozgalomhoz tartoztak volna, amely bennük elsősorban nem is a Krisztusban való, hanem az intézményben való hitet táplálta. Az egyház így egyre jobban hasonlított egy zárt, önmagának élő intézményhez, ahová a be nem avatottaknak tilos a belépés, mint a világnak kitérő közönséghez, amely „kenyeret és sót” kínál a világ asztalánál. Nem lehetett ez többek között azért sem, mert miközben féltett kereteit őrizte, belülről megosztott volt: a hívek seregét a vezetettek, a papságot a vezetők alkották, de a papság sem volt osztatlan egység, nőttön-nőtt a feszültség az alsópapság és a hierarchia között. Ki nem mondottan, ám ténylegesen kasztosodási folyamat indult meg: az egyház tagjait társadalmi helyzetükben, életmódjukban és felfogásukban mind mélyrehatóbb és nyilvánvalóbb különbség választotta el egymástól, de a szigorú egyházi tekintély, a tilalmak ereje elégségesnek bizonyult ahhoz, hogy az ellentéteket feloldja, a békétlenkedést megfékezze. A szeretet kölcsönössége és a testvériesség jóformán képletesnek, szimbólumnak tűnhetett; az egyház uralkodni akart a világon és uralkodni a hívők közössége felett. XII. Pius 1950-ben kiadott *Humani generis* enciklikája — hasonlóan X. Piusnak a moder-

nizmus ellen írt „Pascendi” kezdetű enciklikájához — útját szegte akkor az „új teológia” valamennyi kísérletének, „elterjedt tévedéseknek” bélyegezve az evolucionizmust, az egzisztencializmust, a historicizmust és a marxizmust. „Az egyetemi katedrákról eltávolítottak minden olyan teológust — írja Alceste Santini a továbbiakban többször idézett könyvében —, aki azt tanította, hogy vissza kell térni az evangéliumi forrásokhoz és az egyházatyákhoz, mert csak ez az egy lehetőség ad módot egy új teológia kidolgozására, és a teológia segítségével az egyház és a világ új viszonyának kialakítására. (Rehabilitálásuk után közülük kerültek ki XXIII. János *Pacem in terris* és VI. Pál *Populorum progressio* című enciklikájának teoretikusai).<sup>1</sup>

Ha múltunkba visszanezünk, azt tapasztaljuk, hogy jóllehet az apostoli tekintély az Újszövetség szerint alázas és testvéri szolgáló tekintély — mint Yves Congar megállapítja —; csak a visszaélések sorozata és a hosszú történelmi folyamat magyarázza (esetleg mentségére), hogy a császári vagy feudális főúri stílust, udvari erkölcsöket tette magáévá.<sup>2</sup> A II. vatikáni zsinat azonban megértette velünk, hogy ahhoz, hogy az egyház valóban az *egész testet*, papokat és hívőket egyszerre és egyértékűen jelentse, a hívőknek szabad keresztény embereknek kell lenniük, szabadoknak a szolgálatban és felelősnek lelkiismeretükben. Ha tehát az *egész egyház* apostoli, minden hívő az, az *egész közösségében*. Az egyház Isten népe, a papság más minőségben, másfajta teendők végzésében éppolyan szolgálattevő, mint az „egyszerű” hívő, éppolyan apostol a maga oltárszolgálatában, pasztorációjában, mint a világiak evangelizációs tevékenységükben. A hívő ember világ iránti érdeklődése, a világgal való szoros együttélése — ez az a feladat, amit a társadalomban betölt, ez az a hivatás, amit az emberekkel közösségben gyakorol. Csak a világ továbbépítése, a személyes kapcsolatok kultúrája, a szeretet hirdetése és bizonyítása lehet hiteles apostolság, a Krisztus-tanítványi hűség eleven fedezete. A zsinati keresztényeknek tehát szüntelenül tanulniuk kell a tetteknek hinni, nem a törvény rovásainak, szavak javallatainak, hanem az evangélium alkotó szellemének. Meg kell tanulunk a tényeket képviselni, magatartásban és példákban bizni. A kihívó indulat, az elbátortalanító apologetika, a mégoly nagy hitet feltételező, de mégis őszintétlen élet helyett a megértésnek, türelemnek és megbocsátásnak megnyitni magunkat. Ma már senkit sem a gerjesztett szenvedélyek, a folytonosan ismételt hitbuzgalmi frázisok győznek meg Krisztus igazságáról, hanem a mindennapok jelei, néha szinte észrevétlen mozzanatai, szeretetünk tanúsága. Mert ha nincs bennünk olyan szeretet, amely egy-egy napunk minden percében él, éltet és kifejeződik, keveset ér a kereszténységünk.

## Demokrácia a szolgálatban

Congar a következőképp mutatja be a presbyteriumot: egyetlen pap van, Krisztus, ő ajánlja fel Istennek a világ üdvösségéért az engedelmesség és a szeretet áldozatát; minden megkeresztelt ember pap, minthogy a papi Néphez tartoznak s felajánlják Istennek személyüket (vö. *Róm* 12,1; *I Pét* 2,9) lelki áldozatként.<sup>3</sup> A pap, az Ige szolgálója, küldetésénél fogva jelen van a világban, de ugyanakkor — e jelenlétben belül — bizonyos »elkülönülés« is jellemzi — fejti ki Congar nyomán Szabó Ferenc —. Mindez önmagában nem zárja ki a nős férfiak szentelését, még kevésbé azt, hogy bizonyos helyzetekben a papok fizikai munkát végezzenek, vagy a politikában felelősséget vállaljanak, de mégis (és ez a konvenció különösen áll a szerzetesekre), hivatásukból eredően elkülönülnek a világtól, hiszen az üdvösség közvetítői a szentségek által, mint ezt a katolikus hagyomány vallja.

A világiak részesednek az egyház prófétai küldetésében, a tekintélyben és a közösségi életben. Ha hivatásukat a világban való jelenlét és tevékenység szempontjából vizsgáljuk, láthatjuk, hogy az egyház missziós küldetéséért sajátos módon felelősek. Tanúságtételük révén misszionáriusok: minden olyan tettelükkel, amellyel Isten üdvözítő tervét valósítják meg a világban, beleértve a szóval kifejezett tanúságtételt is. A hit és a keresztség »szenteli föl« és egyben kötelezi őket arra — megadva nekik a kegyelmet is —, hogy megvallják hitüket.<sup>3</sup> Congar eszmefuttatása tulajdonképpen Szent Pál szavait bontja ki mai nyelven, zsinati értelmezésben: „Ti vagytok a mi ajánlólevelünk, a szívünkbe írva. Olvassa

és megérti minden ember, hogy Krisztus levele vagytok, amelyet mi írtunk, nem tintával, hanem az élő Isten lelkevel, nem is kőtáblára, hanem az élő szív lapjaira. Ez a bizalmunk Isten iránt Krisztusból ered... Ő tett arra alkalmassá, hogy az *Újszövetség szolgái* legyünk, *nem a betűé, hanem a léleké*... Az Úr ugyanis Lélek: ahol az Úr Lélek, ott a szabadság" (II Kor 3,2-17). Isten népe prófétái és reformátori megbízatást kapott, hogy a szeretet és a bizalom a *priorijával* közeljék a világhoz, keresse azokat az életre, halálra, üdvösségre vonatkozó válszokat, amelyeket csak kereszténységével erősíthet meg az emberiségben. A hívő embernek társadalmi létében, egyéni és közösségi területeken kell kifejeznie hite és élete egységét, azt az emberi valóságot, amely benne Krisztusba torkollik. Kereszténysége így nyer „testet” a világ előtt, így munkálkodhat egy és ugyanazon időben a történelmen és a világ üdvösségén.

Az egyház nem jogi apparátus, nem dogma-cikkelyekre épített hatalom, hanem szeretetszolgálat az emberekért a gyakorlat közvetlen (segítségnyújtás, önkéntes áldozatvállalás stb.) és közvetett (ima, felajánlás stb.) módján. Nem is lehet pusztán tekintéllyel meghatározni, mert folytonosan *tanúsítania* kell Krisztust. Nem zárkózhat az egyház önmaga bástyái mögé, mert az evangélium állandó mozgás, dinamizmus, megújulás a jelenben, a „jó hír” mindig küzdést, megalkuvás nélküli harcot fejez ki számunkra, amit önmagunkkal vívunk — másokért. „Szabadságra vagyunk hivatva — hangsúlyozza Bonhoeffer —, de ez egyszerre mind feltételezi azt is, hogy szakítunk az önzéssel, az egoizmussal és ezeknek minden formájával; a szabadság alapja: kitarulkozni mások felé.” Ebből következőleg a szolgálatok is csak demokratikusan értelmezhetők az egyházban: nincs kiváltságos, előnyben részesített szolgálat, mindenfajta szolgálat — legyen az intézményes, szentségi vagy a világiak által végzett — *önak* alárendelt, amiért a közösség egésze, azt kell megvalósítania, ami létrejöttének célja volt: Krisztus tanításának továbbvitelét. A papi szolgálat és a világiak szolgálata nem egymástól különválasztva, vagy éppenséggel szembeállítva teljesíti feladatát, hanem szervesen a közösség egységébe illeszkedve, mert a kétfajta szolgálat ugyanannak a dolognak két oldala, társulási viszony Krisztusban. „A szolgálati (szentségi vagy hierarchikus) papságnak az a célja — jegyzi meg Szabó Ferenc Congar-monográfiájában —, hogy láthatóan — szentségileg — közvetítse Jézus megszentelő tevékenységét, egészen addig, míg minden beteljesedik az Isten Országában, és hogy beletestessítse a megkeresztelték áldozatát Krisztuséba — különösképpen az eucharisztikus áldozat bemutatásában és az Eucharisztia által, ahol a pap egyszerre Krisztus szolgája és a gyülekezet képviselője.”<sup>4</sup>

A keresztények azért vannak a világban, hogy véghezvigyék Isten művét a hétköznapokban a munka, a család, a bajtársiasság, a testvériesség alapján. A mindennapok kereszténye számára a dolgok lényege a fontos, amely evilági kontönsben jeleníti meg Istent, a teremtés összes vonatkozását s aminek jelen alakja a múltal halandó, de azután felveszi magában rejtett örök természetét és magyarázatát az Abszulútumban. Az ember szolgálata útján részesedik Istenben, apostolsága révén valósítja meg s éli újra az egyházat, amikor napról napra humanizálja a világot, beleviszi az Istent az emberek egymás közötti kapcsolatába, hirdeti önmagunk megreformálását tudatunk és ösztöneink minden szintjén. A megújulás, az egyház kiengesztelődése az emberi valóság egészével — veti fel Santini — „nem oldódhat meg egy konvencionális vagy lelkező összelekezőzéssel, hanem csakis a teljes átalakítás vállalásával, hogy közösen a világgal kipuszítsák a konfliktusok gyökereit, és előkészítsék az új életformát, az együttélés új normáit”<sup>5</sup> A világgal való naponkénti találkozás, a kereszténység szembesülése az állandóan változó valósággal nem hozhat tartós eredményeket csak e valóság elmélyült ismeretében, csakis az előítéletek felszámolásával és a szolgálat új minőségének érvényesítésével. Tekintélyi pózzal, a Zsinat továbbépítésének akadályozásával, az egyház belső életében érezhető feszültségekkel nem lehet megfelelni hosszabb távon sem a szolgálatnak, sem az egyház rendeltetésének. „Valódi közösség a szekularizált világban nem gondolható el másképpen, mint *demokratikus* alapokon — írja Nyíri Tamás —. Ez a „demokratikus” szó nem csatakiállítás a hierarchia ellen, hanem egyszerű *ténymegállapítás*. A szekularizált világ nem szállítja többé készen az egyház alapjait. Az egyháznak magának kell azt megalkotnia. A szekularizált társadalomban élő emberek alapvetően demokratikusan gondolkodnak; és értetlenül állnak a tekintély patriarkális-feudális modellje előtt.

Az egyház építőinek tudomásul kell venniük, hogy élő emberekből építik az egyházat (1Pét 5,9), olyanokból, akik benne élnek a társadalomban, meghatározott történeti és kulturális koordinátákkal rendelkeznek, s nem tekinthetők az egyház kénye-kedve szerint formálható „nyersanyagoknak”.<sup>6</sup>

Sok szó esik manapság a közös felelősségvállalásról és az ún. kollegialitásról. Szinte közhely már arról beszélni, hogy egy-egy országot vagy általában a világ-egyházat tekintetbe véve, milyen messze vagyunk az önzetlen, kölcsönösen megbecsült szolgálat és a közös felelősség vállalásának demokratizmusától, a párbeszédet folytató és az egységet támogató püspökök és papok, valamint hívek és papok testvéri közösségétől. De nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy az egyházat nem lehet *kizárólag* emberi struktúráként, az állami adminisztratív rendszerek utánzataként vagy másaként felfogni, többlépcsős szervezetre redukálni. A köznapi, nemegyszer ellentmondásos kollektíva-szemlélet sem tévesztendő össze a kollegialitással, melynek kapcsán H. de Lubac megjegyzi, hogy a kollektív munka tiszteletreméltó demokratizmusa és a munkacsoportok anonimitása nem egy esetben a személyes felelősségvállalás hiányát palástolhatja és nem is jelenti okvetlenül a tekintély kollegiális gyakorlását.<sup>7</sup> Ez azonban ellenkező előjellel is igaz: a paternalizmust és klerikalizmust sem lehet a hierarchia vagy a miniszteriális papság kiváltságos tekintélyére hivatkozva mentegeni. „Ha az egyes püspökök egyénileg nem is tekinthetők egy egyedülálló Apostol utódának — véli Congar —, az apostoli testület mint olyan a szolgálat gyakorlása szempontjából utóda az apostoli kollégiumnak vagy testületnek. A kollegialitás tulajdonképpen magának az apostoliságnak a formája. Valaki a püspökszentelés révén válik a püspöki testület vagy kollégium tagjává... Ez *vezetői szolgálat*, amely nemcsak az egyetemes egyház, hanem a részegyház szolgálatára is szól...”<sup>8</sup> Congar a püspöki szolgálatot sem a személynek tulajdonított hatalommal, hanem a közösségnek alávetett megbízatással, az egyház-kommunió eszméjével magyarázza; a püspök Isten népevel testvéri közösségben előljár a szolgálatban és példát mutat.

### Találkozás a világgal

A világgal nem lehet szembekötösdit játszani. A világ komolyan veszi ígéreteinket. De vajon teljesítettük-e azokat? Amit a II. vatikáni zsinattal a világnak adtunk, tudjuk-e ma is vállalni következetesen? Megtaláltuk-e a világgal közös nevezőinket? A XXIII. János pápa által összehívott Zsinat nem azt proklamálta, hogy a kereszténység és az egyházat a modern társadalom számára alkalmassá vagy elfogadhatóvá tegyük, amely már amúgy is a hit körén kívüli született, hanem azt hangsúlyozta — amint Congar említi —, hogy „újragondoljuk és újrafogalmazzuk a keresztény valóságokat, válaszolva arra a kontesztálásra, amely attól a világi világtól jön, amelynek az ember középpontja és ura. A problémák ma gyökeresek... A válaszoknak is gyökereseknek kell lenniük. Ma azt követelik, hogy a zsinati *aggiornamento* ne szorítkozzék az egyházi élet formáinak korszerűsítésére, hanem ezen túl visszanyúljon az evangéliumi forrásokhoz: az egyház találjon új létmódot, kifejezőmódot, és kötelezze el magát, hogy *így válaszolhasson a világ evangéliumi szolgálatának követelményeire*.”<sup>9</sup> Megtörtént-e ez? Nem a válaszok elodázásáról beszélhetünk inkább? Szavainkat követték-e minden esetben tettek? VI. Pál pápa az 1974. szeptember 11-én tartott általános fogadáson rámutatott arra, hogy „szakadék tátong a modern gondolat és a régi vallásos és egyházi gondolkodásmód között. Az egyház nehézségekkel találja magát szemben, mert a világ változik.” Elmaradás észlelhető a történelemtől, az élettől, hiszen a Zsinat óta is fordult egynéhányat a világ, a társadalmak és bennük az emberek állandó változáson esnek át, egy tegnapi még időszerűnek tartott esemény holnapra már elavulhat, nem számít eseménynek. A Zsinat óta napirenden van a szükségszerűségnek az a parancsa, hogy a kereszténység mind ez ideig felgyűlt tapasztalatait újra mérlegre tegyük, összevessük az emberi és társadalmi értékekkel. A különböző eszmék és társadalmi mozgások érdekeivel és a kor viszonyait érintő kérdésekben a magunk feleleteire támaszkodjunk. Nem lehet többé figyelmen kívül hagyni, hogy a keresztények ugyanazokat a tapasztalatokat szerzik, mint más világnézetű társaik a munkahelyeken, a politikában, a családban, a valóságban ugyanazon törvényei hatnak rájuk és — az egyház segítségével vagy a nélkül —

ugyanazokhoz a döntésekhez juthatnak el. A világot vállaló és érte dolgozó keresztények azt várják ma is egyházuktól, hogy az emberi haladás ügyét sokoldalúan támogassa, az emberiség jövőjét az evangélium fényében lássa.

A marxista Santini úgy találja, hogy „jóllehet az egyház a Zsinattal rátért a keresztényi üzenet újrafelfedezéséhez és annak a világgal való új, ösztönző határozatok általi közléséhez vivő útra, a benne működő erők hatására valóban képtelen következetesen átélni ezt az újrafelfedezést, mert magatartását azok az egymásnak ellentmondó körülmények határozzák meg, amelyekben az egyház él és tevékenykedik. A Zsinatból következő alaptendenciája az elnyomottak és felszabadításuk oldalára állítja, gyakorlatilag viszont nem ad világos és egyértelmű választ minden helyzetre.”<sup>10</sup> De ne feledjük, hogy korunk embere nemcsak a társadalmi felszabadulásért, az elidegenedés megszüntetéséért, a közélet demokratizmusáért folytat harcot, hanem saját belső felszabadulására, erkölcsi újjászületésére is vágyik, az egyént torzító manipulációk, rafinált megtorlások felszámolását, a maga „külön” demokráciáját is akarja. Az egyház napjaink emberének a segítségére siethetne — éppen hatalmas történelmi-közösségi tapasztalata révén —, hogy a kettőt, a társadalmi és az egyéni igazságosságot megnyugtatóan összeegyeztesse, hogy az általános és a személyes demokráciára, az egyetemes és a lelki békére megoldást keresen. Ez azonban nem lehetséges addig — miként Maurice Roy bíboros is utal rá XXIII. János pápa emlékének szentelt elmélkedéseiben —, amíg a keresztények belső és külső magatartásában ellentmondás uralkodik, amit ideje volna végképp felszámolni, mert „különben hazugságokba keveredünk, önmagunk ellen tanúskodunk és tehetetlenné válunk”.<sup>11</sup> Csakis a kétértelműségekkel való gyökeres szakítás, a tények felismeréséből fakadó következtetések átültetése a gyakorlatba, a világgal megteremtett összhang vezethet el odáig, hogy a keresztények fenntartások nélkül közreműködjenek abban a világméretű küzdelemben, amelynek az a célja, hogy széttörje a szeretetlenség különféle fokozatú bilincseit, megerősítse az élet védelmét, az igazság és a könyörületesség útján meghonosítsa a testvériséget.

Az álarcok mára már végleg lehulltak. Az embereket nem lehet félrevezetni, pusztán szavakkal hálóba fogni. „A demokrácia képmutató ‚szentjei’ által hirdetett régi jelszavak — mondja Santini — ma már nem kellenek senkinek, hiszen a tapasztalatok bebizonyították hatástalanságukat és a tömegekre gyakorolt nagyon csekély befolyásukat. Az emberek műveltebbé, öntudatosabbá váltak. Ebből következően elvárják, hogy akik szavakban már többször is meghirdették a változásokat, most konkrét cselekedetekkel bizonyítsák akaratuk őszinteségét.”<sup>12</sup> Az egyház akkor tudna egyértelmű tettekkel is csatlakozni a világhoz, akkor tudná belső válságából adódó nehézségeit legyűrni és megszabadulni történelmi kétségeitől, ha Isten népe közösségének a „közösség” valódi tartalmát és hitelét nyújtaná, megteremtené a szolgálat korszerű demokráciáját, püspökök és papok, papok és hívek felelős eszmecseréjét és a szeretet doktrínájával lépne nemcsak a világ, hanem a közösség elé is: úgy bizonyítsuk szeretetünket, Krisztushoz tartozásunkat, hogy közösen, egyetértésben szolgáljuk az emberek testi és lelki felszabadulását, erkölcsi nemesedését és a meggyőződés szabadságát. Ha mi magunk nem tudjuk mindezt az egyházban megvalósítani, hogyan higgyen nekünk a világ? VI. Pál pápa az 1974. november 27-i általános fogadáson kijelentette: „Milyen címen várhatja el egy személy, egy intézmény vagy egyház, hogy higgyenek benne, hogy elhiggyék, amit mond? Ezt a jogcímet gyakorlati magatartásából, viselkedéséből kell merítenie... Talán a tanítók meggyőző erejű tekintélye gyakran nem az erkölcsi tulajdonságaik iránti tiszteletből származik? Egy hittétel apologetikus ereje gyakran nem annak az erényeiből táplálkozik, aki azt hirdeti?... És megfordítva, talán nem veszíti értékéből az a propaganda, prédikáció vagy ideológiai hitvallás, amelyet nem támaszt alá a megfelelő erkölcsi tisztaság? Át kell élnünk az eszmét, ha meg akarja győzni azt, aki hallgatja... A közvélemény következetesnek szeretne látni bennünket mind szavainkban, mind magatartásunkban, de vajon azok vagyunk-e; becsületesnek és elfogulatlanunk akar látni de, vajon azok vagyunk-e?”<sup>13</sup>

A belső agglomeráció megakadása, az egyház belső dialógusának gátlódása okozza, hogy a világhoz fűződő új viszonyunkat nem tudjuk igazán új alapokra helyezni, az újabb és újabb problémák láttán régi keletű válaszokkal kísérletezünk, a megszokás és a tekintélyi féltés zavarja szemléletünk megújulását. Pal-

miro Togliatti, az olasz kommunista párt nagy hírű vezetője jaltai emlékiratában ezt így jellemezte: „A szervezett katolikus világban és a katolikus tömegek körében János pápa idején feltűnő balratolódás ment végbe. Most középen egy jobbra-tolódási folyamat történik. Alapszinten azonban megmaradtak a balratolódás feltételei...”<sup>14</sup> Nem véletlen tehát, hogy egyházi részről az utóbbi időben annyi gyanúsítás kíséri marxisták és teológusok nemritkán egymáshoz közelálló tudományos ítéleteit, az egyház strukturális átalakulását kívánó véleményeket vagy keresztény gondolkodóknak a hívők és nem-hívők közeledéséért kifejtett munkásságát. Ugyanakkor, amikor a keresztény tömegek a szocializmus távlataitól illetve a nagyobb szabadságért, a több demokráciáért szállnak síkra, mert bennük a szocializmus nincs ellentétben vallásos világnézetükkel, bizonyos egyházi körök tudatuk hitbéli műveltségét, gondolkodásuk szélesedését és cselekvéseik társadalmi irányát nem nézik jó szemmel. Ott, ahol a szocializmus — például Olaszországban, Franciaországban vagy Spanyolországban — egy teljesen laikus államot kínál, amely — elvetve mind a felekezeti állam, mind az állami ateizmus gyakorlatát — szavatolja „a vallási és lelkiismereti szabadság teljes tiszteletben tartását hívők és nem hívők, keresztények és nem keresztények számára egyaránt”, ott egy percig nem kétséges, hogy a keresztények mire fognak szavazni, mert a szocializmusban egy újfajta keresztény életmód kereteit is látják. Az a szocializmus, amely — mint Luigi Longo, az olasz kommunista párt egyik vezető egyénisége említette — „ellene van annak, hogy az állam bármiféle előnyben részesítsen egy ideológiát vagy hitvallást, vagy kulturális és művészeti irányzatot mások kárára”, s amely nemcsak olyan lesz, amilyennek a kommunisták szeretnék, hanem „amilyenek szeretnék mindazok, akik közreműködnek felépítésében”,<sup>15</sup> a keresztény értékeket is megőrzi és tovább gyümölcöszteti. Ez olyan perspektívákat nyit a hívő ember előtt, amely kárpotholni fogja őt egyházában ért csalódásaiért. „Az olasz kommunisták, főként az elmúlt harminc évben, kimondták és bebizonyították — szögezi le Alceste Santini könyvében —, hogy olyan szocialista társadalmat akarnak, amely mélyesen demokratikus és tiszteli az összes polgári szabadságjogokat, beleértve a vallását is. Olyan társadalmat akarnak, amelyben megszűnik az emberek eszmei szembenállása, és ahol az állampolgárok egymás között, nem pedig egymás felett valósíthatják meg önmagukat, összes szellemi és erkölcsi tulajdonságaikkal együtt.”<sup>16</sup>

A szocializmusnak ez az üzenete a keresztények számára jótékony üzenet. El is foglalják majd helyüket abban a társadalomban, amely bizalommal tekint rájuk, nemcsak szövetségeseinek tekinti őket, hanem alkotó elemeinek, szerves építőanyagának. Valószínűleg ez egy új korszak kezdetét is jelenti az egyház életében, mert ha a kereszténységet mint az ember és az emberi tartalmak igenlését fogjuk fel, Krisztus tanításának meg nem alkuvó hirdetését a felebarátért, a szeretet hatalmáért folytatott tevékenység által, akkor a szocializmus ennek a szolgálatnak társadalmi méretű lehetősége, a legdemokratikusabb alapon. A ma keresztény embere sem kívánja egyszerűen alávetni magát az adott világrendnek vagy társadalmi berendezkedésnek — jegyzi meg Szabó Ferenc Congar-elemzésében —, hanem teremtő tevékenységével meg akarja változtatni a világot és az emberi kapcsolatokat, hogy a világot végre valóban megfossza minden szolgaságtól és elidegenedéstől,<sup>17</sup> megmentse emberségének és békéjének. Számunkra nyilvánvaló, hogy ezt a nem könnyű munkát, de boldogító feladatot egyes-egyedül a szocializmus talaján tudja maradéktalanul teljesíteni, helyreállítva az emberek között régtől esedékes testvéri kapcsolatokat, az igazi *salomot*, amelynek előfeltétele a társadalmi igazságosság, a társadalmi viszonyok alapvető átalakítása. Az a hit, amely kiállja ezt a történelmi-társadalmi próbát, nem lesz sem kételyektől övezett, sem gyöngé, sem határozatlan, sem farizeusi. Nagyon is elkötelezett hit lesz; nem fog sem pusztán az érzelmekre, sem a megszokásra vagy feltételezésekre épülni, a gondolatot sem alázza meg, az értelmet sem csapja be többé. Tovább fog élni, éleszteni, lüktetni, bátorítani, hordja majd a jelen és a jövő minden tisztességes terhét, hiszen ez a hit — főntartva minden, eltagadhatatlan transzcendenciáját — maga is segítette a világot előbbre lépni, az Omega felé, a beteljesedése felé vivő úton.

Felelőségünk tehát mind a világ, mind önmagunk előtt, az egyház közösségével szemben tagadhatatlanul nagy. Megteszünk-e minden tőlünk telhetőt a világ, az emberek javáért? Helyesen értelmezzük-e keresztény szolgálatunkat és e szolgálat demokráciáját? Tetteink fedik-e szavainkat, kifejezik-e gondolatainkat? VI.

Pál pápának már idézett beszéde ezért hat ma is ránk a lelkiismeret-vizsgálat erejével: „A tanítás és a magatartás elszakadása egymástól olyan rendellenesség, amelyet Krisztus ismételen és keményen elítélt: képmutatásnak, az igazság megsértésének és türethetetlen bűnnek nevezett”.

**Irodalom:** 1. **Alceste Santini:** Katolikus kérdés — kommunista kérdés c. könyve a Gondolat kiadásában jelent meg 1976-ban, Mezei György és Balássy László fordításában, Balássy László gazdag jegyzetanyagával; 2. **Yves Congar:** Pour une Eglise servante et pauvre (Paris, 1963); 3. **Yves Congar:** Notes sur notre sacerdoce (Paris, 1962); 3–4. **Szabó Ferenc:** Yves Congar (Teológiai Kiskönyvtár, Róma, 1976), 5. Alceste Santini i. m.; 6. **Nyíri Tamás:** Az idők jelei (Szent István Társulat, 1971); 7. **H. de Lubac:** Les églises particulières dans l'Église universelle (Paris, 1971); 8. **Yves Congar:** Le Concile au jour le jour, 3e session (Paris, 1965); 9. **Yves Congar:** Vrai et fausse réforme dans l'Église (Paris, 1968); 10–16. Santini i. m.; 17. Szabó F. i. m.

## GALAMBOSI LÁSZLÓ VERSE

### *M e n e k ü l é s*

1

Hajszoltakkal bukdácsoltam.  
Muzsikáltam kristály-úrben  
Vonított a farkascorda.  
Tányérodig menekültem.  
Szörnyeimet fojtogattad.  
Fejet hajtvá fogadkoztál.  
Csillag-vértű aranyrózsa,  
jég-lánczástól leomlottál.  
Pántos hajad jáspiskővel  
két oldalon leszoritják.  
Nyírfafehér harisnyádra  
babusgatnak szattyán csizmát.  
Hullámvető ezüst lepel  
borul márvány asztalodra.  
Négy fekete asszony emel  
gallyakba font liliumra.

2

Csöngettyűznek a siratók.  
Kelj fel anyám, kelj fel!  
Jönnek érted Máriával,  
templomos sereggel.  
Szentelt vizes ágat hoznak.  
Mírhával füstölnek.

Borostyános zászlóikkal  
érintik a földet.  
Jaj! az egek bezárultak,  
babérfák ledőlnek.  
Gyümölcsöltő Boldogasszony,  
korhadtak a törzsek!

3

Anyám! Anyám! Zeng az ablak.  
Madaraid kopogtatnak.  
Gyémánt holdas gyertyát hoznak,  
gyémánt fényben földalolnak.  
Megülnek a gerendákon,  
tömjén szagú gyászruhákon.

4

Szabadulok! Ajtót vágtam  
bűnhődések deres torkán.  
Készülődtem. Megérkeznek.  
Husángomat tűzre dobnam.  
Háborgatott tetők fölött  
szírtnek vetem havas hátam.  
Pávafarkú üstökösrel  
keringek a pusztaságban.

5

Asszonyért kiáltok.  
Kikötött a bárka.  
Koszorúkkal ki követ a  
hűség udvarába!?